Veli-Pekka Viljanen

M 18/2020 vp; Valtioneuvoston asetus kunnan oikeudesta olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikoja

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 15.4.2020

Perustuslakivaliokunnan arvioitavana on valmiuslain 88 §:n nojalla annettu valtioneuvoston asetus, joka koskee kunnan oikeutta olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikoja. Asetus on valmiuslain 10 §:ssä tarkoitettu valmiuslain mukainen soveltamisasetus, joka on eduskunnan jälkitarkastuksessa. Asetus on 4 §:n mukaan voimassa 13.5.2020 asti.

Asetuksen antamisen perusteena on valtioneuvoston käyttöönottoasetuksen (125/2020) jatkamisasetus (174/2020), joka on voimassa 14.4.-13.5.2020. Eduskunta on 2.4.2020 tekemällään päätöksellä jättänyt jatkamisasetuksen voimaan perustuslakivaliokunnan annettua siitä mietintönsä PeVM 9/2020 vp.

Arvioitavana oleva asetus vastaa sisällöltään pääosin 18.3.-13.4.2020 voimassa ollutta valtioneuvoston asetusta kunnan oikeudesta poiketa terveydenhuollon kiireettömän hoidon määräaikojen noudattamisesta ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinneista (127/2020), josta perustuslakivaliokunta on antanut mietinnön PeVM 4/2020 vp. Mietinnössään valiokunta puolsi sitä, ettei kyseistä valtioneuvoston asetusta kumota.

Aikaisempaan asetukseen verrattuna asetuksen 2 §:ssä on terveydenhuoltolain 51-53 §:ssä säädetyistä määräajoista luopumisen edellytykseksi asetettu nimenomaisesti, että luopumisen tulee olla välttämätöntä kiireellisen hoidon järjestämiseksi eikä määräajan ylittäminen saa vaarantaa potilaan terveyttä. Tältä osin muutos turvaa aikaisempaa asetusta paremmin jokaisen oikeutta riittäviin terveyspalveluihin (PL 19 § 3 mom.) ja korostaa vahvemmin rajoituksen välttämättömyysvaatimusta.

Aikaisemman asetuksen 3 §:n mukaan kunta voi luopua sosiaalihuoltolain 36 §:ssä tarkoitetuista palvelutarpeen arvioinneista lukuun ottamatta kiireellistä avun tarpeen arviointia siten,

että henkilön välttämätön toimeentulo ja huolenpito kuitenkin varmistetaan. Perustuslakivaliokunta kiinnitti asetuksen käsittelyn yhteydessä huomiota siihen, että tältä osin sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta parempi ratkaisu olisi luopua vain tietyistä määräaikojen noudattamisesta kuin palvelutarpeen arvioinneista sinänsä (PeVM 4/2020 vp, s. 2). Nyt käsiteltävänä olevassa asetuksessa perustuslakivaliokunnan huomautus on otettu huomioon ja 3 §:n mukaan kunta voi luopua noudattamasta sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentissa säädettyä palvelutarpeen arvioinnin aloittamista koskevaa määräaikaa. Luopuminen ei saa tällöinkään johtaa henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon vaarantumiseen. Uusi muotoilu on aikaisempaa lievempi rajoitus perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattuun jokaisen oikeuteen riittäviin sosiaalipalveluihin ja on myös sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta aikaisempaa asetusta ongelmattomampi.

Asetuksen perustelumuistion mukaan (s. 16) säätämällä mahdollisuudesta luopua terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentin mukaisesta palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikojen noudattamisesta mahdollistetaan sen johdosta vapautuvan työajan siirtämisen pandemiapotilaiden hoitoon ja sosiaalihuollossa uusien asiakkaiden palveluntarpeen arviointien tekemiseen ja muihin välttämättömiin sosiaalihuollon tehtäviin. Muistiossa määräaikojen noudattamisesta luopumista pidetään yhtenä valmiuslain mahdollistamana keinona keventää sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvää kuormitusta.

Rajoituksen välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusvaatimuksen näkökulmasta on syytä korostaa sitä perustelumuistiossa esitettyä käsitystä, jonka mukaan hoidon määräajoista luopuminen tulee tehdä vasta siinä tilanteessa, jossa kiireetöntä hoitoa ei pystytä järjestämään määräajassa (s. 3-4). Sosiaalihuollon osalta edellytyksenä määräaikojen noudattamisesta luopumiselle on, ettei henkilön välttämätön toimeentulo ja huolenpito vaarannu (3 §), mikä vastaa perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimuksia. Mietinnössään PeVM 4/2020 vp perustuslakivaliokunta korosti sitä, että rajoituksen oloissakin olisi erityisesti huolehdittava iäkkäiden henkilöiden sekä erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelutarpeen riittävästä arvioinnista (s. 2). Tämä huomautus on ajankohtainen uuttakin asetusta sovellettaessa.

Perustuslakivaliokunta on muun muassa valmiuslain 88 §:n toimivaltuuksia koskevan jatkamisasetuksen yhteydessä pitänyt sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellisenä sitä, ettei valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien voimassaoloaikaa ehdoteta jatkettavaksi pidemmäksi kuin yhden kuukauden ajaksi ja että toimivaltuuksien kokonaiskestokin on edelleen koh-

tuullisen lyhyt. Lisäksi valiokunta piti sääntelyn välttämättömyyden kannalta merkityksellisenä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arvioita epidemian nopeasta etenemisestä ja siitä, ettei tautitapausten määrä saavuta huippuaan alkuperäisten asetusten voimassaoloaikana 13.4.2020 mennessä vaan epidemian kehityskulusta johtuen valmiuslain sääntelyn tarve on merkittävästi kasvamassa kevään kuluessa (PeVM 9/2020 vp, s. 4).

Edellä olevan perusteella – ottaen huomioon erityisesti perustuslakivaliokunnan aikaisemmat mietinnöt PeVM 4/2020 vp ja PeVM 9/2020 vp – katson, että oikeudellisia esteitä käsiteltävänä olevan soveltamisasetuksen jättämiselle voimaan ei ole olemassa.